

razmerja med njimi še ne morejo v celoti zaživeti; njihova vrednost bo prišla do veljave ob primerjavi z analognimi izsledki pri drugih pesnikih. Nobenega dvoma ni, da bo avtorjeva jezikoslovno-statistična analiza rime Jana Kochanowskega dobrodošla tudi za verzološke raziskave v okviru literarne vede.

Franc Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Češko-slovenski kulturni stiki

Češi a Jihoslované v minulosti. Od nejstarších dob do roku 1918. Václav Žáček (vodja avtorskega kolektiva), Lubomír Havlík, Růžena Havránková, Karel Herman, Jaromír Mikulka, Miroslav Šesták, Zdeněk Šimeček, Milan Šmerda, Vladislav Štastný, Miroslav Tejchman. Academia. Praga 1975. 751 str. + 104 slik. priloge.

Knjiga je delo kolektiva zgodovinarjev pri Češki akademiji znanosti in je sestavni del sistematičnega preučevanja stikov med Čehi in drugimi slovanskimi narodi (obdelani so že češko-ruski, češko-poljski in češko-bolgarski stiki). Gre nedvomno za prvo delo, ki strnjeno obravnava tako politične kot gospodarske in kulturne stike med Čehi in posameznimi jugoslovanskimi narodi od srednjega veka do nastanka samostojnih držav 1918. leta. Študija je dragocena predvsem za zgodovinarje, zaradi obsežnega, sistematičnega urejenega pregleda literature, vsebuje pa veliko zanimivega tudi z literarnozgodovinskega oz. širšega kulturnega vidika. Avtorji namreč obravnava (včasih podrobneje, včasih le z omembami) vse vrste kulturnih stikov: osebne stike med kulturnimi delavci, medsebojne informacije o kulturnih vprašanjih, obveščanje javnosti o kulturnem dogajanju pri drugem narodu, vplive na jezikovni in literarni razvoj, medsebojno seznanjanje z literaturo obeh narodov (prevodi, uprizorjanje gledaliških del), delovanje čeških kulturnih delavcev med Slovenci, vlogo mladih slovenskih izobražencev, študentov praške univerze, odsev slovenskega okolja v češkem leposlovju.

Preglednost je nekoliko manjša, ker češko-slovenski stiki niso obdelani strnjeno skozi vsa obdobja, ampak po posameznih obdobjih vzporedno s stiki s Hrvati in Srbi. Takšna obravnava pa spet omogoča primerjavo in ugotavljanje različne intenzivnosti teh odnosov, na kar avtorji še posebej opozarjajo. Kulturni stiki so zdaj po-

stavljene v ospredje, zdaj so v ozadju, pač glede na vlogo, ki so jo imeli v preteklosti. Avtorji ugotavljajo, da so v prvem obdobju razvoja modernih narodov v ospredju, predstavljajo temelj za politične stike, ti pa postanejo pomembnejši po letu 1848.

Razpon obravnavanih kulturnih stikov sega od Brižinskih spomenikov do slovenskih masarikovcev in Cankarja. Upoštevanje je treba, da so delo napisali zgodovinarji, ne slavisti, zato so v njem morda nekatere pomanjkljivosti, ki utegnejo češkemu bralcu včasih napačno osvetliti kako dejstvo iz naše literarne preteklosti; vendar je med njimi malo takih, ki bi bile neposredno povezane z obravnavanim predmetom.

Iz omembe Brižinskih spomenikov skoraj ni razvidno, da so to že slovenski zapiski, saj govori avtor ob II. spomeniku, prepisu pridige, zložene prvotno na Moravskem, da so vanj »prodrli vplivi slovenskega jezikovnega okolja«. Avtor ni uporabljal slovenske literature, pač pa povojno slovaško in češko, predvsem Isačenka.

Med slovenskimi protestanti in pripadniki cerkve čeških bratov je prihajalo do stikov v Nemčiji. Bohoričevo slovnico (avtor imenuje Bohoriča »ustvarjalca knjižne slovenščine«) je že v letu izida poznal češki zgodovinar Lupáč z Hlaváčova in jo omenjal.

Zanimiv je podatek, da je češki jezuit Bohuslav Balbin (17. stol.), prvi, ki je v tragičnem pobelgorskem obdobju branil jezikovne pravice Čehov in obsojal potujčevanje, v enem svojih del z zadovoljstvom ugotavljal, da je na poti v Gradec slišal kmete govoriti »carniolice«.

Tesni češko-slovenski stiki so se razvili — kot je znano — v obdobju preroda — ta termin pri Čehih obsega tudi romantiko. Avtor omenja sorodnost med avstroslavizmom pri Linhartu in Dobrovskem, a ugotavlja, da mu je Linhart dal večjo politično ostrino. Izčrpno so prikazani stiki med Čelakovskim in Prešernom ter Čopom v zvezi s Kranjsko čbelico in črkarsko pravdo. Tu pa so nekatere netočnosti: Čop naj bi bil tudi pesnik; Prešernovi izjavi v pismu Čelakovskemu, češ da je Krst napisal, da bi si pridobil izgubljeno naklonjenost duhovščine, daje avtor vso težo. V zvezi s Prešernom bi bilo treba opozoriti na njegov odpor do Kollárjeve ideje o štirih slovanskih knjižnih jezikih, kot je izražena v epigramu Bahači četrto bolj množnih Slave rodov. Iz avtorjevih izvajanj pa je nasprot-

no mogoče soditi, da se Prešeren ni strinjal samo z ilirizmom. Najbrž novo za nas bo spoznanje, da so Čehi zvedeli za naše spore okoli novih črk, še preden se je v javnosti pri nas razveljavel črkarski boj in preden je ob Kranjski čbelici o tem spregovoril Čelakovský. O tem je pisal v potopisnem poročilu v Časopisu češkega muzeja Karel Vinařický 1829. Ta je za stvar zvedel v Gradcu od prof. Kvasa in je o tem pisal tudi svojemu dopisovalcu Dajniku.

Od srede 19. stoletja so posebno plodni — poudarja avtor — vplivi češkega društvenega življenja na slovensko. Od osebnosti, ki so povezovala oba naroda, je najpodrobneje prikazan Jan Lego, prvi organizator sistematičnega češko-slovenskega kulturnega sodelovanja takrat, ko je služboval na Slovenskem, in pozneje, ko je bil v Pragi nekak slovenski »kulturni konzul«. Po njegovi pobudi smo dobili Slovenci prvi prevod Babičke Božene Němcove (1862, prevajalec Cegnar). Čehi so začeli prevajati v 80-ih letih (Penížek — prevod Prešerna in Jurčiča, Hudec — prevod Jurčiča). Avtor navaja tudi češke dramatike, ki so prišli na slovenski oder. Od osebnih stikov omenja znanstvo opernega pevca Frana Gerbiča s pesnikom, pisateljem in žurnalistom Nerudom, ne omenja pa odmevov pisateljeve poti v slovenske kraje v potopisih *Obrazy z ciziny* (1879).

Devetdeseta leta 19. stol. in prva leta 20. stol. so označena kot čas zelo živih in vsestranskih stikov. Od pomembnih Slovencev, praških študentov, so prikazani Ivan Žmavc, Anton Dermota, Dragotin Lončar, Ivan Lah. Med njimi je navedena tudi Zofka Kvedrova, čeprav ta v Pragi ni študirala. Na Slovenskem je delovalo veliko češke inteligence, posebno gledališčnikov.

Razširila se je prevajalska dejavnost pri obeh narodih. Pri Čehih sta se uveljavila Aškerc in Cankar, pri Slovencih se je pokazalo zanimanje zlasti za Josefa Macharja, kritičnega in protiklerikalnega pesnika.

Češka javnost je bila v zadnjih desetletjih obravnavanega časa bolj sistematično seznanjena s kulturnim, zlasti likovnim snovanjem na Slovenskem, in sicer po zaslugi revije Slovanský přehled (od 1898), katere urednik A. Černý je imel tudi stalne slovenske informatorje — Vidica, Govekarja, Ilešiča.

Avtor omenja odsev slovenskih krajev in ljudi v leposlovnem delu Gabriele Preissove ter v potopisni prozi Anne Řehákové. Kazalo bi pa omeniti še pisateljico Marijo Gebauerovo, katere roman Rod Jurija Klemenčiča (1918) se dogaja na Jezerskem. Tam je v desetletju pred prvo svetovno vojno bila prava počitniška kolonija Čehov, nastala po zaslugi prof. Chodounskega, ki je Čehom odkril zahodni del Kamniških planin.

V letih pred prvo vojno se kulturni stiki prepletajo s političnim prizadevanjem, ki postane v zadnjih letih vodilno. Zanimiva je tu omemba, da je na novoslovenskem kongresu v Pragi 1908. leta založnik Andrej Gabršček predlagal, naj bi ustanovili slovensko knjigotrštvo, ki bi bilo naperjeno proti nemški premoči na tem področju.

Vrednost in uporabnost tega obsežnega dela je razen v smotno razvrščenem gradivu, podprtem z navedbo literature, tudi v objektivnem, docela netendenčnem načinu obravnave.

Božena Orožen
Gimnazija v Celju

17. delo Statističnega društva Slovenije

Strokovno izpopolnjevanje učiteljev slovenskega jezika*

Že zdavnaj so minili časi, ko si je lahko kdo domišljjal, da si je z diplomo visoke šole pridobil znanje, ki mu bo za vse življenje zadostovalo za opravljanje nekega dela. Nagel razvoj znanosti in tehnologije in hitre družbene spremembe zahtevajo, da je treba pridobljeno znanje neprestano dopolnjevati z novimi spoznanji. Vse to

pa še v večji meri velja za učitelja, ki naj bi bil organizator in usmerjevalec izobraževalnega procesa. Tudi vsak reformni projekt, ki želi poseči v vsebino katerekoli vrste šol, računa s tem, da je nosilec inovacijskega procesa učitelj, zato velja prva pozornost prav spremembi učiteljeve za-

* Referat na občnem zboru SDS v Portorožu 16. oktobra 1976